

štvo, oblačila, igrače, fotografije in umetniške upodobitve) vidiki izkušenj iz otroštva. V ta tematski sklop je bila uvrščena tudi analiza pojavljanja otrok v ljudski pesmi in neposredni spomini intervjuvancev.

Vsebinsko sta se prepletala panela Podobe otroštva II in Zdravstvena oskrba otrok, saj so se avtorji prispevkov ukvarjali z vsakdanjimi izkušnjami otrok zlasti na podlagi demografskih, statističnih in medicinskih virov, tako v teoriji kot s pomočjo študij primerov: smrtnost otrok v 19. stoletju na primeru podeželskega okolja izbranih župnij na Pohorju in v jugozahodni Sloveniji, odnos staršev do otrok na primeru cepljenja proti črnim kozam ter zdravljenje bolehnih otrok v mladinskih okrevališčih. Zelo specifičnega problema percepcije marginaliziranih otrok se je dotaknil referat o gluho-nemnici v Ljubljani na začetku 20. stoletja.

V panelu Otroci in pravo so bili zajeti zelo različni vidiki pravnega položaja otrok: skrbništvo v urbanih okoljih (specifični prostor primorskih mest) je obravnaval Marko Kambič, ruralno okolje (Goriških brd) pa je predstavila Tanja Gomiršek. Zlasti slednja je v referatu predstavila še številne druge aspekte vsakdanjega življenja otrok na podeželju. Sledila sta teoretično predavanje o niansah nasilja do otrok v zgodovini in prehod v prakso s predstavitvijo najhujših oblik nasilja (ki so se končali s smrtjo otrok) na podlagi analize treh kazenskih primerov iz prve polovice 19. stoletja. Da otroci niso bili samo žrtve nasilja, ampak da so bili tudi sami nasilni in deviantni, opozarjata referata o začetku posebnega dojemanja deviantnosti otrok in sodstva za mladoletne prestopnike. Oba prispevka opozarjata tudi na izredno močan diskurz kolektivne odgovornosti, saj je poleg staršev tudi družba tista, ki mora preprečiti deviantnost otrok. Filantropične in pedagoške ideje, predstavljene v dveh referatih, so dosegle višek z ustanovitvijo posebnih združenj.

Tematski sklop referatov, ki so predstavili posebne izkušnje otrok, je v časovnem prerezu odprl referat, ki je predstavil nekatere usode otrok izseljencev in institucij, ki so jim bile na razpolago v novem okolju, v katerega so prišli v obdobju med prvo in drugo svetovno vojno. Stik slovenskega prostora z otroki druge etnične pripadnosti in druge izkušnje otroštva je zajelo več referatov, ki so se ukvarjali tako z institucijami (zlasti šolami) kot drugimi oblikami izkušenj. Drugi tematski sklop pa se je posvetil značilnostim politično spodbujenih otroških in mladinskih organizacij od konca prve svetovne vojne do konca socialistične Jugoslavije (fašistična in nacistična organizacija za otroke in mladostnike ter pionirska organizacija). Vsebinsko je bila v ta sklop dodana tudi analiza ideologij v italijanskih šolskih učbenikih v Julijski krajini.

Veliko obsežnejšo skupino posebnih izkušenj otrok je predstavil panel Otroci v vojni. Različni referenti so obravnavali čas, v katerem so bili otroci iz različnih etničnih in političnih skupin žrtve vojne, vojnih strahot in povojne diskriminacije, in to tako v znanem okolju kot v totalnih ustanovah (taboriščih). Zadnji predavanji, ki sta vsebinsko sledili neposredno vojni izkušnji, sta predstavili številne politične, medicinske in pedagoške koncepte, ki so vplivali na kakovost preživljanja otroštva po drugi svetovni vojni.

Na zborovanju so bili predstavljeni tudi kratki filmski prispevki, ki jih o otrocih hrani Slovenski filmski arhiv. Na zborovanju predstavljeni prispevki bodo po tehnični obdelavi na voljo na spletnem portalu Sistory (www.sistory.si). V soboto, 20. oktobra 2012, so si udeleženci pod vodstvom Dragana Živadinova v Vitanju ogledali KSEVT (Kulturno središče evropskih vesoljskih tehnologij), pod vodstvom Aleksandre Boldin pa Žičko kartuzijo.

NESNOVNA KULTURNA DEDIŠČINA SLOVENIJE

Aktivnosti Koordinatorja varstva žive kulturne dediščine leta 2012

Leto 2012 je na področje nesnovne kulturne dediščine prineslo nekaj sprememb, ki se odražajo predvsem v novih vpisih enot nesnovne kulturne dediščine v Register žive kulturne dediščine (v nadaljevanju Register). V prvi vrsti gre za strokovno prepoznavanje in potrditev tistih prvin nesnovne kulturne dediščine in njenih nosilcev, ki so še danes prisotni na slovenskih tleh, njihovo dokumentiranje in popularizacijo.

Lani je bilo delovanje Koordinatorja varstva žive kulturne dediščine (v nadaljevanju Koordinator) aktivno usmerjeno prav v pripravo predlogov enot nesnovne kulturne dediščine za vpis v Register, ki jih je v preteklosti obravnavala Delovna skupina Koordinatorja varstva žive kulturne dediščine (v nadaljevanju Delovna skupina) in jih potrdila kot primerne. Ob tem je upoštevala merila iz dokumentov, ki urejajo področje nesnovne kulturne dediščine ter usmerjajo delovanje Koordinatorja (Unescova

Konvencija o varovanju nesnovne kulturne dediščine, Zakon o varstvu kulturne dediščine, Merila za vpis v Register žive kulturne dediščine).¹ Delovna skupina se je leta 2012 sestala trikrat, in sicer februarja, junija in novembra. Na sejah je bilo obravnavanih 22 na novo prispelih enot nesnovne kulturne dediščine.

Koordinator je leta 2012 Ministrstvu za izobraževanje, znanost, kulturo in šport predložil 17 predlogov enot nesnovne kulturne dediščine za vpis v Register. Do 31. 12. 2012 je bilo v Register tako skupaj vpisanih 18 enot in 38 nosilcev. Vpisane enote in nosilci so:

- Škofjeloški pasijon (nosilec: Občina Škofja Loka),
- Cerkljanska laufarija (nosilec: Društvo Laufarija Cerkno),

¹ Merila so dostopna na http://www.nesnovnadediscina.si/sites/default/files/MERILA_2012_SEM.pdf.

* Anja Jerin, univ. dipl. etnol. in kult. antropol., kustosinja dokumentalistka, Slovenski etnografski muzej, 1000 Ljubljana, Metelkova 2, E-naslov: anja.jerin@etno-muzej.si

Prizor iz Škofjeloškega pasijona.
Foto: Tone Štamcar, Škofja Loka, 2009

Adela Pukl med predstavitvijo Registra na posvetu ob 40-letnici
Konvencije v Parku Škocjanske jame.
Foto: Anja Jerin, Mata vun, 9. 10. 2012

- Borovo gostüvanje (nosilec: Prostovoljno gasilsko društvo Predanovci),
- Obhodi pustnih oračev (nosilec: Orači Okič, Etnografsko društvo Orači Okič),
- Škoromatija (nosilec: Hrušiški škoromati, Kulturno društvo Hrušica),
- Obhodi kurentov (nosilci: Folklorno društvo Lancova vas, sekcija Koranti, Kulturno društvo folklornih dejavnosti korant Spuhlja, Turistično društvo občine Markovci, Društvo kurenti Center Ptuj, Kulturno društvo Rogoznica, sekcija koranti Rogoznica, Etnografsko društvo Kurent),
- Drežniški in Ravenski pust (nosilca: Drežniška fantovščina, Fantovščina (fantovska skupnost) Ravenskega pusta),
- Pisanje pirhov ob prazniku šempav (nosilke: Danica Krivec s skupino žensk iz vasi Poljubinj),
- Izdelovanje papirnatih rož (nosilke: Marija Rizman, Marija Janžekovič, Milena Zelenik, Marica Lesjak),
- Izdelovanje klobukov iz kostanjevega listja (nosilec: Martin Matkovič),
- Izdelovanje ljubenskih potic (nosilca: Jože Hudej, Alojz Atelšek),
- Velikonočne igre s pirhi (nosilec: Odbor za tradicionalno ciljanje pirhov, Krajevna skupnost Miren),
- Izdelovanje belokranjskih pisanic (nosilka: Nada Cvitkovič),
- Otepanje v Bohinju (nosilci: Neformalno organizirana fantovska skupnost Jereka, Neformalno organizirana fantovska skupnost Srednja vas v Bohinju, Neformalno organizirana fantovska skupnost Studor, Neformalno organizirana fantovska skupnost Stara Fužina, Neformalno organizirana fantovska skupnost Bohinjska Češnjica),
- Oglarstvo (nosilec: Neformalno združenje oglarjev Dol pri Litiji),
- Posavsko štehvanje (nosilec: Kmečka strojna skupnost Savlje-Kleče),
- Soseska Drašiči (nosilec: Vaška skupnost Drašiči),
- Tradicionalno izdelovanje kranjskih klobas (nosilci: Arvaj Anton, s. p. – mesarija, Mesarija Mlinarič, d. o. o., Lesce,

Čadež, mesarstvo, trgovina in gostinstvo, d. o. o., Košaki TMI d. d., Kras, d. d., Mesnine Dežele Kranjske, d. d.). (MI-KZŠ 2013).

Enote in nosilci nesnovne kulturne dediščine so v Register vpisani na podlagi sistema vpisovanja, ki ga je Koordinator v sodelovanju s strokovnjaki, ki sestavljajo Delovno skupino, oblikoval glede na geografsko razširjenost pojavov in število njihovih nosilcev. Enote nesnovne kulturne dediščine so lahko prisotne zgolj na eni lokaciji in imajo enega nosilca (npr. Škofjeloški pasijon, Cerkljanska laufarija), lahko so zamejene regionalno in imajo več nosilcev (npr. Škoromatija, Obhodi pustnih oračev) ali pa so prisotne na celotnem območju Slovenije (npr. Izdelovanje papirnatih rož).

Slovenski etnografski muzej je kot Koordinator varstva žive kulturne dediščine na pobudo tedanjega Ministrstva za kulturo in Občine Škofja Loka leta 2011 pripravil predlog za razglasitev Škofjeloškega pasijona za živo mojstrovino državnega pomena. Škofjeloški pasijon je 19. 7. 2012 Vlada Republike Slovenije razglasila za prvo živo mojstrovino državnega pomena.² Odlok o razglasitvi Škofjeloškega pasijona za živo mojstrovino državnega pomena je pripravilo Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport. V postopkih razglasitve za živi mojstrovini državnega pomena sta še dve enoti nesnovne kulturne dediščine – Izdelovanje ljubenskih potic in Tradicionalno izdelovanje kranjskih klobas.³ Razglasitev enote nesnovne kulturne dediščine za živo mojstrovino lokalnega ali državnega pomena razglašeni enoti daje vrednost spomenika. Skladno s slovensko in z mednarodno zakonodajo tovrstna razglasitev pomeni izpolnjene pogoje za pripravo nominacije (če je to želja nosilcev dediščine) za vpis na Unescov Reprezentativni seznam nesnovne kulturne

² Odlok o razglasitvi Škofjeloškega pasijona za živo mojstrovino državnega pomena je dostopen na <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=201256&stevilka=2393>.

³ Članek smo v uredništvo prejeli 12. 2. 2013, Odlok o razglasitvi izdelovanja ljubenskih potic za živo mojstrovino državnega pomena in Odlok o razglasitvi tradicionalnega izdelovanja kranjskih klobas za živo mojstrovino državnega pomena je Vlada RS sprejela 21. 2. 2013 (op. ur.).

Utrinek z javne obravnave, ki je potekala v SEM.
Foto: Anja Jerin, Ljubljana, 17. 1. 2013

Prizor s prvega letošnjega dogodka v jubilejnim letu SEM.
Foto: Miha Špiček, Ljubljana, 17. 3. 2013

dediščine človeštva. Predstavniki Koordinatorja smo v letu 2012 sodelovali tudi v delovnih skupinah, ki pripravljajo nominacije za vpis na Unescov Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva.

Slovenski etnografski muzej kot Koordinator skuša slediti dogodkom na področju nesnovne kulturne dediščine ter jih tudi sooblikovati. Tako se predstavniki Koordinatorja v namene osveščanja javnosti o stanju slovenskega Registra in drugih temah s področja nesnovne kulturne dediščine aktivno udeležujejo številnih domačih in tujih konferenc ter simpozijev.⁴ Med njimi naj posebej poudarim udeležbo na mednarodnem izobraževalnem seminarju za Jugovzhodno Evropo, ki je potekal v Sofiji med 23. 9. in 26. 9. 2012. Seminar je organiziral tamkajšnji Regionalni center za varovanje nesnovne kulturne dediščine pod naslovom *The Role of Youth in Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage: Implementing the 2003 UNESCO Convention in South-East European States* (Vloga mladih pri ohranjanju nesnovne kulturne dediščine: Implementacija Unescove Konvencije 2003 v državah Jugovzhodne Evrope). Seminarja so se udeležili številni mladi iz različnih evropskih držav, iz Slovenije Adela Pukl kot predstavnica nacionalnega Koordinatorja, in Barbara Urbanija, predstavnica slovenske nacionalne komisije za Unesco. Koordinator se pri svojem delovanju povezuje z drugimi institucijami, ki kakor koli delujejo na področju nesnovne kulturne dediščine. V sodelovanju s Centrom za razvoj Litija je Koordinator 10. 5. 2012 v Slovenskem etnografskem muzeju organiziral okroglo mizo z naslovom *Dediščina – naše bogastvo: Ohranjanje nesnovne kulturne dediščine na lokalni in nacionalni ravni*. Okrogle mize se je s svojim prispevkom o Registru in pomenu nosilcev za ohranjanje nesnovne kulturne dediščine udeležila Adela Pukl.

Koordinator skuša s svojim delovanjem na izviren način predstavljati v Register vpisano nesnovno kulturno dediščino. V ta namen je med 22. 3. in 6. 5. 2012 v Slovenskem etnografskem muzeju ob mednarodni razstavi *Pust, kralj Evrope II: Zimska maskiranja* za boljšo rodovitnost v evropskem etnografskem kontekstu pripravil razstavo *Pustna dediščina Slovenije*, na kateri so bile predstavljene slovenske pustne šege in skupine, ki so bile tedaj že vpisane ali v postopku vpisa v Register. Kot spremni dogodek razstave je v Slovenskem etnografskem muzeju potekala tudi okrogla miza z naslovom *Vizualne raziskave pustovanj*, ki jo je vodila Nadja Valentinčič Furlan.

Da bi nesnovno kulturno dediščino čim bolj približali javnosti ter na ustrezen način predstavili v Register vpisane enote nesnovne kulturne dediščine, predvsem pa olajšali pripravo posameznih prijav ter osvetlili postopek vpisa enot nesnovne kulturne dediščine v Register, je Koordinator konec leta 2012 kot tretjo publikacijo v knjižni zbirki *Priročniki SEM* izdal *Priročnik o nesnovni kulturni dediščini*.⁵ V *Priročniku* osem avtorjev⁶ predstavlja vse vidike nesnovne kulturne dediščine v Sloveniji, od zakonodajnih okvirov do priprave posameznih prijav za vpis v Register, bistvenih napotkov pri pripravi video in obveznih fotografskih prilog k prijavi ter primer ustrezno pripravljenega prijavnega obrazca in vpisa v Register. Na koncu priročnika so s fotografijo, krajšim opisom in z vpisanimi nosilci nanizane do konca leta 2012 v Register vpisane enote nesnovne kulturne dediščine. Priročnik je dostopen na spletni strani Koordinatorja,⁷ kjer so na voljo tudi vse potrebne informacije v zvezi s pripravo prijav enot nesnovne kulturne dediščine, z delovanjem Koordinatorja ter aktualnim dogajanjem na področju nesnovne kulturne dediščine.

5 Priročnik so uredile Anja Jerin, Adela Pukl in Nena Židov.

6 Avtorji člankov so Marjutka Hafner, Špela Spanžel, Ksenija Kovačec Naglič, Nena Židov, Adela Pukl, Nadja Valentinčič Furlan, Anja Jerin, Andrej Dular.

7 Priročnik o nesnovni kulturni dediščini je dostopen na: http://www.nesnovnadediscina.si/sites/default/files/Prirocnik_o_nesnovni_kulturni_dediscini.pdf.

4 Adela Pukl se je udeležila simpozija *Srečanje kulturne dediščine Slovenije* (14. 2. 2012), posveta *Etnologija in slovenske pokrajine: Gorenjska* (16. 2. 2012), posveta *Nesnovna kulturna dediščina in folklorne skupine* (18. 2. 2012), *Poletne šole interpretacije* (29. 5. 2012), delavnice *Nesnovna kulturna dediščina na primeru obmejnega območja doline Zgornje Kolpe in Čabranke in okolice: Beleženje, komentiranje in ohranjanje v Palčavi šiši* (15. 9. 2012), *Posveta ob 40-letnici Konvencije o varovanju nesnovne kulturne dediščine* (15. 10. 2012).

Z nesnovno kulturno dediščino v SEM-ovo praznično leto

Konec leta 2012 so bili v Register žive kulturne dediščine vpisani enota Tradicionalno izdelovanje kranjskih klobas in šest nosilcev.⁸ Omenjena enota nesnovne kulturne dediščine je v postopku razglasitve za živo mojstrovino državnega pomena, zato je bilo treba v nadaljevanju postopka s predlogom razglasitve seznaniti vse nosilce in zainteresirano javnost. Javna obravnava predloga Odloka o razglasitvi tradicionalnega izdelovanja kranjskih klobas za živo mojstrovino državnega pomena, ki ga je pripravilo Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport, je bila 17. 1. 2013 v Slovenskem etnografskem muzeju v sklopu uvodnega dogodka ob njegovi letošnji 90-letnici.

Na javni obravnavi je prof. dr. Janez Bogataj uvodoma predstavil zgodovino izdelovanja kranjskih klobas na slovenskih tleh, čemur je sledila podrobna predstavitev predloga Odloka o razglasitvi tradicionalnega izdelovanja kranjskih klobas za živo mojstrovino državnega pomena. Predlog je po posameznih členih predstavil Ciril Baškovič (Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport). Sledila je razprava z vprašanji in s komentarji na pripravljeni predlog Odloka. Udeleženci javne obravnave

niso imeli nobene pripombe na predlog odloka oz. pobude za njegovo spremembo.

Pripravljeni Odlok mora v nadaljevanju postopka obravnavati Vlada Republike Slovenije, ga potrditi in sprejeti Akt o razglasitvi žive mojstrovine državnega pomena.

Javni obravnavi predloga Odloka o razglasitvi tradicionalnega izdelovanja kranjskih klobas za živo mojstrovino državnega pomena, ki je potekala prav na dan sv. Antona, zavetnika mesarjev, je sledil prvi letošnji dogodek v jubilejnem letu Slovenskega etnografskega muzeja, na katerem sta bila na kratko predstavljena njegovo dosedanje delo kot Koordinatorja varstva žive kulturne dediščine⁹ in nova publikacija v muzejski zbirki Priročniki SEM z naslovom *Priročnik o nesnovni kulturni dediščini*. Ob tem je mag. Andrej Dular pripravil tudi priložnostno razstavo doniranih predmetov in dokumentov znanega ljubljanskega mesarja Josipa Rozmana.

Internetni vir

MIKZŠ (Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport): Seznam registriranih enot žive kulturne dediščine, http://www.mizks.gov.si/si/storitev/kultura/razvidi_evidence_in_registri/register_zive_kulturne_dediscine/seznam_registriranih_enot_zive_kulturne_dediscine/, 10. 1. 2013.

⁸ Arvaj Anton s. p. – mesarija, Mesarija Mlinarič d. o. o., Lesce, Čadež, mesarstvo, trgovina in gostinstvo, d. o. o., Košaki TMI d. d., Kras d. d., Mesnine Dežele Kranjske d. d.

⁹ Slovenski etnografski muzej je postal Koordinator varstva žive kulturne dediščine leta 2011.

CERKLJANSKO ROKODELSKO DRUŠTVO DRIKLC JE POTEGNILO VOZ NAPREJ!

Cerkljansko rokodelsko društvo Driklc želi z delovanjem pri razvoju cerkljanskega rezbarstva ovrednotiti pomembnost cerkljanske laufarije in z njo močno povezano rokodelstvo in prepoznavne lokalne identitete. Skupaj z Društvom Laufarija in Idrijsko-cerkljansko razvojno agencijo (ICRA d. o. o.) stremi k ohranjanju rezbarskih znanj, s katerimi so v lokalnem okolju nastajale lesene maske.

Rokodelsko društvo, ki je bilo ustanovljeno leta 2009 in danes združuje 35 članov z območja občin Idrija in Cerklje, si je zadalo nekoliko nenavadno, a zgovorno ime Driklc. Čeprav se tako imenuje lesen okovan drog, s katerim v voz vpenjajo konjske ali volovske vprege, gre v tem primeru za kratico Društva rokodelskih izdelkov kulturne ljubiteljske dejavnosti Cerklje.¹

Zametki društva segajo v leto 2007, ko so med božičnimi prazniki na pobudo Marka Obida in Toneta Kavčiča organizirali

prvo razstavo najrazličnejših rokodelskih izdelkov. Leta 2012 je društvo med božično-novoletnimi prazniki pripravilo svojo šesto letno razstavo z izdelki več kot 30 članov; že tretje leto jim je razstavní prostor ponudil Cerkljanski muzej. Na razstavi so prevladovali izdelki iz lesa, od pletarskih izdelkov, intarzij, posodja in rezbarij, do miniaturnih in jaslí. Razstavljeni izdelki vsako leto dokazujejo, da imamo med člani naslednike nekdanjih razvite podobarske in slikarske obrti na Cerkljanskem. Na razstavi nikoli ne manjkajo niti izdelki iz klekljane čipke in drugi okrasni predmeti. Razstavo vsako leto obiščejo številni obiskovalci (leta 2012 preko 700). Številčni obisk priča o tem, da ljudi še vedno najbolj pritegne vsebina, ki pride neposredno od ljudi, sploh v manjšem lokalnem okolju, kot je Cerkljansko.

Da so v okolju, kjer je od nekdanjih pomembnejšimi in najbolj razširjenimi spretnostmi izdelovanje klekljanih čipk, močno prisotne še številne druge rokodelske spretnosti in znanja, dokazuje prav delovanje društva. Naj bo lipa, hruška, jablana, češnja, oreh, vrba ali leska, je les, ki ga je na Cerkljanskem več kot dovolj, izjemno gradivo. Cerkljanski rokodelci že od nekdanjih zgodbami o lesu tkejo vez med kulturo in naravo, o čemer pričajo tudi iz lipovega lesa izrezljana lesena naličja cerkljanskih laufarjev – *larfe* z izrazitimí človeškimi potezami. Izdelovanje mask je na Cerkljanskem sicer zamrlo pred več kot desetletjem ob slove-

¹ Rokodelsko društvo Driklc Cerklje je strokovno, prostovoljno, samostojno, nepridobitno združenje fizičnih oseb, ki delujejo na področju rokodelstva, zbirateljstva, ohranjanja kulturne in naravne dediščine, etnologije in kulturne antropologije, razvoja turizma, izobraževanja, vzgoje, umetnosti, informiranja, svetovanja, oblikovanja in programiranja, raziskovanja, založništva, povezovanja naravoslovnih, tehničnih, humanističnih in družboslovnih znanosti in umetnosti, ki so pri svojem delu tako ali drugače povezani s tem področjem. Več na: www.rokodelci-cerklje.si.